

Dr Teresa Stankiewicz

Ruch Naukowy Małych Szkół jako przykład systemowego rozwiązania w podnoszeniu jakości pracy szkoły

*Umrze miasto, jeżeli budowa jego będzie zakończona.
(...) doskonałość nie jest bynajmniej osiągnięciem celu.*
Antoine de Saint-Exupéry, „Twierdza (XVI)”

W „Meritum” Nr 3/2011 ukazał się artykuł Elżbiety Tołwińskiej-Królikowskiej, prezentujący projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” którego celem nadrzędnym jest wsparcie małych wiejskich szkół. Autorka przedstawia w nim założenia projektu i spodziewane efekty¹. Niniejszy artykuł jest przyczynkiem do tej wypowiedzi oraz nawiązaniem do szeroko podejmowanej tematyki nowej edukacji, w której to tematyce poszukuje się modeli i przykładów rozwiązań także systemowych, które przyczyniałyby się do podnoszenia jakości pracy małych wiejskich szkół.

Powszechna jest opinia, że jakość nauczania w wiejskiej szkole jest niska oraz że prowadzenie zajęć w klasach łączonych to anachronizm. Wśród elit rządzących panuje przekonanie, że efektywność w edukacji pochodzi z korzyści ekonomii skali. Dlatego likwiduje się małe szkoły wiejskie. Nie zwraca się uwagi na jakość nauczania, jakiej dostarcza mała szkoła, lecz na „koszt”. Do tego dochodzi niejednokrotnie brak poparcia społecznego. Rodzice chcą jak najlepszych szkół dla swoich dzieci, lądując się, że „inne”, nie własne,

okażą się rzeczywiście „lepsze”. Te mylne poglądy powodują masowe zamykanie małych wiejskich szkół. Potwierdzeniem tezy, że małe szkoły z grupami zróżnicowanymi wiekowo są doskonałym miejscem nie tylko dla wychowania i rozwoju dzieci, ale także zapewniają bardzo wysoką jakość edukacji, jest model szkolnictwa np. w Finlandii, która od lat jest liderem rankingu w badaniach umiejętności uczniów PISA².

Jednym z założeń w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”³ jest budowanie ruchu naukowego Małych Szkół poprzez wsparcie rozwoju zainteresowań naukowych uczniów podczas Letnich Obozów Naukowych i Letnich Szkół Odkrywców oraz wypracowanie trwałych rozwiązań dydaktycznych i organizacyjnych.

Letnie Szkoły Odkrywców⁴ mają na celu zainicjowanie i wdrożenie Ruchu Naukowego Małych Szkół. Są to 5-dniowe zajęcia wakacyjne, odbywające się w czasie projektu. Tematycznie nawiązują do głównych kompetencji zakładanych w projekcie: matematycznych i podstawowych kompeten-

¹ Tołwińska-Królikowska E. *Jak rozwijać kompetencje kluczowe w szkołach podstawowych – projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”*, Meritum nr 3/2011, s. 42-57.

² Program PISA (*Programme for International Student Assessment*) powstał w 1997 roku. Jego narzędzia badawcze są zwrócone na badanie umiejętności kojarzenia i praktycznego wykorzystywania zdobytej wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin. Przyswiewca temu idea kształcenia ustawicznego, którego jednym z elementów jest samodzielność w zdobywaniu wiedzy, http://pl.wikipedia.org/wiki/PISA_%28badanie%29 (12.04.2012).

³ Projekt współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.3.4 zwyciężył w konkursie MEN „Ponadregionalne programy rozwijania umiejętności uczniów w zakresie kompetencji kluczowych, ze szczególnym uwzględnieniem nauk matematyczno-przyrodniczych, technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), języków obcych, przedsiębiorczości”, www.malaszkoła.pl

⁴ Za to zadanie w projekcie jest odpowiedzialna Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin w Warszawie – partner w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.

cji naukowo-technicznych, kompetencji społecznych i obywatelskich oraz umiejętności uczenia się. Projekty (scenariusze) zajęć zbudowane zostały według modelu metody naukowej z zachowaniem założeń logiki indukcyjnej. Celem wykorzystania takiego modelu jest przybliżenie dzieciom metody pracy naukowej (badawczej), typowej dla ludzi tworzących naukę. Do prowadzenia zajęć z dziećmi włączeni zostali przygotowani do tego zadania studenci.

Wdrażanie, rozwijanie i promowanie ruchu naukowego owocuje otrzymaniem certyfikatu. Wcześniej szkoły przystępują do procesu certyfikacji, którego celem jest zbudowanie szkolnego ruchu naukowego, mającego promować pracę szkół, polegającą m.in. na zapoznawaniu dzieci z metodą pracy naukowej, która ma służyć rozwojowi wiedzy, umiejętności uczenia się, wykorzystywania istniejącego zasobu wiedzy i metodologii do wyjaśniania otaczającego świata. W trakcie różnorodnych zajęć dzieci mają nabywać umiejętność formułowania pytań i stawiania hipotez, kojarzenia faktów i wyciągania wniosków, dostrzegania zależności i wpływów, badania i analizy wyników badań, umiejętności pracy zespołowej, stosowania wiedzy w praktyce oraz logicznego i twórczego myślenia. Dość istotne jest to, że w wyniku tych działań szkoła ma się stać instytucją, w której naukowy sposób pracy jest codziennością i służy jej rozwojowi.

Szkoły, które do procesu certyfikacji przystępują, zobowiązane są do wypełnienia warunków określonych przez powołany w projekcie zespół ds. certyfikacji. Są to między innymi:

1. Określenie warunku koniecznego dla szkół ubiegających się o certyfikację – czyli stworzenie przez szkołę bazy pozwalającej prowadzić działania naukowe. Baza ta to między innymi przynajmniej jedna pracownia, w której można prowadzić lekcje badawcze. Stały dostęp do pomocy dydaktycznych, których dzieci mogą używać w zależności od potrzeby i w dowolnym czasie. Szeroko dostępna biblioteka, komputery z dostępem do Internetu oraz możliwość konstruowania przyrządów i narzędzi badawczych.

2. Opracowanie wymagań wobec Małych Szkół Promujących Ruch Naukowy:

Wymagania te obejmują trzy obszary:

A – szkoła podejmuje działania z uczniami – są to przedsięwzięcia podejmowane w ciągu roku szkolnego a polegające na organizowaniu

np. dnia/miesiąca nauki, realizowaniu ścieżek naukowych, lokalnych badań przyrodniczych i społecznych, spotkań z naukowcami, konkursów naukowych i innych.

B – nauczyciele prowadzący badania – to zadanie zakłada zaangażowanie nauczycieli w badanie swojej pracy, czyli prowadzenie wewnętrznej ewaluacji spełniającej kryteria metody badawczej, dbałość o własny rozwój zawodowy, doskonalenie się i refleksja nad własną pracą. W tym miejscu należy podkreślić konieczność wprowadzenia przez nauczycieli metody badawczej na stałe do swojej pracy.

C – szkoła jest otwarta – na współpracę z innymi szkołami, instytucjami naukowymi, biorąca udział w badaniach prowadzonych przez innych, otwarta na badaczy, czyli biorąca udział w działaniach służących np. tworzeniu prac naukowych.

Kolejne działania to opracowanie procedur i harmonogramu przyznawania certyfikatu i powołanie kapituły przyznającej certyfikat.

Nadanie certyfikatu szkole nie wiąże się z nagrodą materialną – ma służyć podniesieniu jej prestiżu, promocji w środowisku lokalnym i szeroko rozumianym środowisku edukacyjnym. Szkoła, której zostanie nadany certyfikat, otrzyma dyplom i tabliczkę na budynek informującą o posiadaniu certyfikatu, będzie też szeroko promowana przez partnerstwo realizujące projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.

Kapituła Ruchu Naukowego Małych Szkół, której zadaniem jest przyznanie certyfikatu, powołana została ze środowiska naukowców – przedstawicieli różnych dziedzin nauki oraz osób zaangażowanych we wspieranie Ruchu Naukowego Małych Szkół. Kapitułę powołała rektor Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin prof. Elżbieta Mycielska-Dowgiałło. W skład Kapituły Ruchu Naukowego Małych Szkół wchodzi: prof. Elżbieta Mycielska-Dowgiałło – przewodnicząca Kapituły, prof. Izabella Bukraba-Rylska, prof. Aleksander Bursche, prof. Małgorzata Karwowska-Struczyk, prof. Tadeusz Pilch, prof. Piotr Wrzecioniarz, prof. Wacław Zawadowski. Wspierać prace Kapituły będzie Grupa ds. Certyfikacji, dokonująca formalnej oceny nadsyłanych przez szkoły dokumentów oraz przygotowująca rekomendacje szkół.

Przedstawione powyżej działania wynikają z założeń i odpowiadają na potrzeby projektu oraz stanowią z nim integralną całość. Dołożono starań, by wymagania certyfikacyjne były

przejrzyste, jasno określone i spójne, a proces dokumentowania prosty i elastyczny zarazem, pozostawiający szkołom możliwość prezentacji twórczego zaangażowania. Efekty działań podejmowanych przez szkoły na rzecz rozwijania ruchu naukowego są różnorodne i wieloaspektowe. Należy w tym miejscu powiedzieć przynajmniej o najważniejszych.

Szkoły przystępujące do procesu certyfikacji biorą na siebie obowiązek szeroko zakrojonych działań na rzecz aktywnego zaangażowania się w promowanie ruchu naukowego wśród jak największej liczby dzieci z wykorzystaniem dostępnej już wiedzy i technologii. Organizując konkursy, festiwale naukowe, spotkania z naukowcami, opracowując ścieżki naukowe i inne, uczą dzieci samodzielnego badania i zdobywania wiedzy, pracy zespołowej podczas realizacji poszczególnych zadań, w których starsi uczą młodszych. Zaangażowanie nauczycieli i kształtowanie w nich postawy badawczej ma bezpośredni wpływ na postawy uczniów. Nauczyciel badający swoją pracę, doskonalący się jako człowiek i nauczyciel jest najlepszym przewodnikiem dla dzieci stawiających pierwsze kroki na drodze badań naukowych. Podejmowana przez szkoły współpraca z instytucjami naukowymi, innymi szkołami oraz środowiskiem lokalnym, udział w badaniach naukowych, otwartość na badaczy oraz stworzenie uczniom atmosfery i warunków do działań naukowych poprzez zapewnienie miejsca, technologii i sprzętu to – oprócz wymienionych wcześniej – kapitalny element integrujący szkołę z lokalną społecznością. Otrzymanie certyfikatu jest potwierdzeniem wiedzy, doświadczenia oraz umiejętności planowania i strategii działań⁵, jakimi wykazują się uczniowie i nauczyciele małych szkół.

Podkreślić należy jeszcze korzyści inne niż osiągnięcie zakładanych w projekcie celów, które niewątpliwie daje przystąpienie szkół do procesu certyfikacji. Małe szkoły biorące udział w postępowaniu certyfikacyjnym w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” nie tylko uczestniczą w procesie podnoszącym ich prestiż w środowisku, ale przede wszystkim stają się atrakcyjne względem jakości świadczonych usług⁶. Proces certyfikacji powoduje widoczne podniesienie jakości funkcjonowania małych szkół nie tylko w zakresie edukacyjno-wychowawczym, ale też

na obszarze funkcjonowania kadry, kształtowania relacji międzyludzkich i zawodowych, rozwijania umiejętności współpracy i dialogu. Tak funkcjonująca szkoła angażuje środowisko lokalne, dla którego jest bezcenna jako centrum nauki, kultury i inicjatyw społecznych. Wszelkie działania bezpośrednio związane z certyfikacją mają swoje skutki pośrednie dla społeczności szkolnej i lokalnej, które wprawdzie nie podlegają certyfikacji, ale są nie mniej istotne.

Dbanie o jakość i szukanie sposobów rozwiązań systemowych jest w konsekwencji dbałością nie tylko o ogólnie pojętą edukację, ale o samego człowieka, o jego rozwój, potrzeby, wygodę, poczucie bezpieczeństwa. Dlatego wysiłki w tej dziedzinie muszą być podejmowane, by wypracowywać coraz lepsze, doskonalsze, najbardziej odpowiadające potrzebom współczesnych czasów rozwiązania⁷. Jest to zadanie szczególnie ważne teraz, kiedy toczy się walka o małe szkoły, zamknięte z powodów ekonomicznych.

Być może Ruch Naukowy Małych Szkół z metodą badawczą wprowadzoną na stałe w prace szkoły, trwający także po zakończeniu projektu, stanie się rozwiązaniem godnym naśladowania, rozwinięcia i rozpowszechnienia. A na pewno jest to przykład dążenia do swego rodzaju doskonałości, które już starożytni filozofowie (pierwsi naukowcy) łączyli z wiedzą, dobrem i szczęściem jednostki⁸.

Bibliografia

1. Andrzejewski A. *Leksykon filozofii*, Poznań 2000.
2. Gwarek H. *Sterowanie jakością w przedsiębiorstwie*, Warszawa 1975.
3. http://pl.wikipedia.org/wiki/PISA_%28badanie%29 (12.04.2012).
4. Kiliński A. *Jakość*, Warszawa 1979.
5. Nędzi T. *Certyfikacja PM a projekty unijne*, <http://skills.pl/ftp/certyfikatPMaprojektyUE.pdf> (08.01.2012)
6. Skrzypek E. *Jakość i efektywność*, Lublin 2000.
7. Tołwińska-Królikowska E. *Jak rozwijać kompetencje kluczowe w szkołach podstawowych – projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”*, Meritum nr 3/2011.
8. www.malaszkoła.pl

Autorka jest dziekanem Wydziału Nauk Społecznych w Szkole Wyższej Przymierza Rodzin

⁵ Nędzi T. *Certyfikacja PM a projekty unijne*, <http://skills.pl/ftp/certyfikatPMaprojektyUE.pdf> (12.02.2012).

⁶ Zob. Skrzypek E. *Jakość i efektywność*, Lublin 2000; Kiliński A. *Jakość*, Warszawa 1979.

⁷ Gwarek H. *Sterowanie jakością w przedsiębiorstwie*, Warszawa 1975.

⁸ Andrzejewski B. *Leksykon filozofii*, Poznań 2000.